

Zaburzenia dyslektyczne w kontekście edukacji językowej

Podrozdział ten jest bardzo ważny, gdyż zawarta w nim wiedza dotyczy zaburzeń dyslektycznych w kontekście edukacji językowej. W niniejszym rozdziale zostanie podjęta próba odpowiedzi na pytanie: Jak uczniowie z dysleksją rozwojową radzą sobie z nauką języków obcych? Zostaną również bliżej przedstawione metody uczenia się języków obcych młodzieży z dysleksją. Następnym omówionym tematem będzie pomoc dla ucznia dyslektycznego w edukacji językowej.

Uczniowie z dysleksją a nauka języków obcych

Nie jest regułą to, że dyslektycy przejawiają trudności w nauce języków obcych. Niektórym uczniom dyslektycznym ta dysfunkcja nie przeszkadza w zdobywaniu najwyższych ocen z języków obcych. Niektórzy mogą dobrze radzić sobie z nauką jednego języka obcego, natomiast mieć problemy z drugim.

Smythe podaje, że objawy dysleksji mogą być różne w różnych językach. Zależą one od indywidualnych różnic poznawczych ucznia oraz od samego języka, który ma określone wymagania kognitywne. Język chiński wymaga dobrze rozwiniętych funkcji wzrokowych.

Symptomy dysleksji w językach obcych zależą od takich czynników jak: indywidualnego profilu poznawczego ucznia z dysleksją (w tym zdolności językowych), wieku, wcześniejszych doświadczeń w nauce języków obcych osoby dyslektycznej, języka obcego, którego uczy się dyslektyk, języka macierzystego.

A. Jurek uważa, że osoby dyslektyczne mają duże trudności z nauką języka niemieckiego. Język niemiecki jest językiem fleksyjnym. Uczeń, który chce ułożyć poprawne gramatycznie zdanie, musi zacząć od wybrania odpowiedniej formy rzeczownika, czasownika oraz rodzajnika. Natomiast język angielski jest językiem częściowo fleksyjnym. Nie ma konieczności uczenia się odmian rzeczowników czy też rodzajników oraz wielu typów koniugacji. Nie ma więc prostej odpowiedzi na pytanie, który język obcy można polecić osobą z dysleksją. Należało by zwrócić uwagę na stopień transparentności języka biorąc pod uwagę czytanie i pisanie oraz rodzaj alfabetu. Język polski jest np. bardziej transparentny w czytaniu niż pisanie. Jeśli uczeń dyslektyczny ma trudności z gramatyką, wówczas należy mu odradzić naukę języka niemieckiego. Jeżeli natomiast uczeń z dysleksją ma poważny

problem z czytaniem i pisaniem w języku ojczystym, wówczas należy mu odradzić naukę języka angielskiego. Warto również wziąć pod uwagę podobieństwo języka obcego do macierzystego i wcześniej opanowanych języków obcych.

Reasumując można stwierdzić, że dobór języka obcego dla dyslektyka nie należy do łatwego zadania (za: M. Bogdanowicz, 2011, s. 93-99).

Szczególnie uczniowie z dysleksją rozwojową mają znaczne problemy z opanowaniem języka obcego. Termin „Dysleksja rozwojowa” oznacza specyficzne trudności w przyswajaniu języka, przede wszystkim w czytaniu i pisaniu. Problemy te uwidaczniają się już w momencie nauki języka ojczystego, tzw. języka pierwszego. Dodatkowym wysiłkiem dla dzieci z dysleksją rozwojową staje się więc nauka języków obcych. Szczególne problemy mają dzieci dyslektyczne z odróżnianiem słów podobnie brzmiących oraz z opanowaniem reguł gramatycznych. Nie jest dla nich trudnością zrozumienie zasad gramatycznych oraz ortograficznych języka L1, lecz największy problem mają w zastosowaniu ich w praktyce, a więc w życiu codziennym. Tym większe trudności narastają w momencie, gdy uczą się drugiego lub trzeciego języka. W trakcie nauki języków obcych dochodzi do procesu interferencji, a więc do mylenia i mieszania się języków, które dziecko dyslektyczne chciało opanować. Taka sytuacja w większości doprowadza do niepowodzeń szkolnych i staje się źródłem wtórnych zaburzeń emocjonalnych i motywacyjnych (M. Bogdanowicz, 2004, s. 78-80).

Należy zauważyć, że dzieci z dysleksją rozwojową osiągają słabsze wyniki w nauce aniżeli ich rówieśnicy, którzy nie przejawiają specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu. Trudności te wiążą się niewątpliwie z niższą sprawnością językową (R. Makarewicz, 2006, s. 19).

Dowiedziano, że dzieci dyslektyczne często przejawiają zaburzenia mowy. Do spotykanych zaburzeń mowy zaliczyć należy zaburzenia wymowy (dyslalia). Dzieci z dyslalią opuszczają np. niektóre głoski. Dzieci z dysleksją mają problem ze świadomym uchwyceniem fonemów w wyrazie, co wiąże się z niepowodzeniami w nauce czytania. Zdolności fonologiczne nazywane są procesami percepcji słuchowej. Stwierdzono, iż dyslektycy popełniają więcej błędów w Teście Nazywania, osiągają również słabe wyniki w Teście Powtarzania Zdań. Dzieci z zaburzeniami percepcji słuchowej popełniają liczne błędy w pisowni, mylą litery, mają kłopoty z zachowaniem prawidłowego szyku wyrazów w tekście pisanym. W zakresie czytania zaburzenie percepcji słuchowej przejawia się w nieprawidłowej intonacji czytanych tekstów, a także w trudnościach z ich zrozumieniem. Dzieci z dysleksją wolniej uczą się na pamięć np. wierszy oraz ciągów słownych np. nazw miesięcy. Sprawność

językowa dzieci z dysleksją jest osłabiona również w zakresie systemu morfologicznego. Konstrukcje gramatyczne dzieci dyslektycznych określa się mianem „lingwistycznie niedojrzałych”.

Uczniowie z dysleksją wykazują trudności w zakresie sprawności operowania systemem syntaktycznym. W mowie swobodnej zdania budowane przez dyslektyków są mało zróżnicowane. Czasami nawet zdarza się, że nagle zmieniają temat rozmowy. Dzieci dyslektyczne używają przerywników takich jak np. „uhm”.

Biorąc pod uwagę poziom semantyczny wypowiedzi, dzieci z dysleksją wykazują trudności z przywołaniem odpowiednich słów w trakcie mówienia albo pisania. Kłopoty sprawia im odczytanie znaczenia słowa w zależności od kontekstu lub sytuacji oraz rozumienie metafor, nadawanie tytułów, uzupełnianie treści.

Analizując zagadnienia dotyczące językowego funkcjonowania dzieci z dysleksją, podkreślić należy, że dzieci te przejawiają deficyty o różnym stopniu nasilenia w zakresie wskazanych poziomów obserwacji języka, tj.: fonologicznej (różnicowanie fonemów), morfologicznej (formowanie słów), syntaktycznej (struktura zdania), semantycznej (oddanie znaczenia) (R. Makarewicz, 2006, s. 19-23).

Metody nauczania języków obcych dzieci i młodzieży z dysleksją

W dzisiejszych czasach tradycyjne metody nauczania są niewystarczające, szczególnie w przypadku dzieci dyslektycznych.

Badania R. Sperryego przeprowadzone w latach 60 ukazały, że każda półkula mózgowa odpowiada za różne czynności umysłowe. Lewa półkula, zwana półkulą logiczną, odpowiada za czytanie i pisanie. Dzięki niej zapamiętujemy fakty, wiemy, jak pisać poprawnie. To ona sprawia, że rozumiemy znaczenie wyrazów, potrafimy logicznie myśleć. Prawa półkula koduje informacje w postaci obrazów, a nie słów. Dzięki prawej półkuli odbierane są emocje, wpływa również na powstawanie marzeń sennych, ma wpływ na uzdolnienia plastyczne. Lewa i prawa półkula uzupełniają się wzajemnie. Aby nauczanie przyniosło efekty, konieczne jest zaangażowanie obydwu półkul mózgowych. Źródłem niepowodzeń szkolnych jest często stymulowanie tylko jednej półkuli mózgowej. Pobudzenie prawej półkuli, zwłaszcza u uczniów z dysleksją rozwojową, prowadzi do zwiększenia sprawności umysłowej, a tym samym doprowadza do efektywności uczenia. Niektóre metody,

które przyczyniają się do uaktywniania prawej półkuli mózgowej to między innymi; wizualizacja, medytacja, poprawa koncentracji, pisanie ręką niedominującą, oraz relaksacja.

Nowe metody uczenia są różnorodne, jednak ich cechami wspólnymi są przede wszystkim; szybkie i efektywne przyswajanie wiedzy, przynoszenie zadowolenia oraz dostarczanie dobrej zabawy.

Inną efektywną metodą uczenia jest metoda Gimnastyki Umysłu P. Dennisona. Kinezylogia złożona jest z zestawów ćwiczeń, które wpływają na szybkie uczenie się. W trakcie wykonywania ćwiczeń należy dostarczać organizmowi odpowiednią ilość wody. Zaletą metody P. Dennisona jest to, że uczeń może wykonywać ćwiczenia bez pomocy terapeuty oraz również to, że nie ma ograniczeń wiekowych w jej stosowaniu.

Inną sprawdzoną i skuteczną metodą uczenia się języków obcych jest nauka za pomocą programowania neurolingwistycznego. Nauka tą metodą polega na tym, że uczeń wyszukuje w słowniku wyraz, którego pisownię chce utrwalić. Następny krok jest taki, że uczeń wpatruje się w ten wyraz i stara się go zapamiętać. W ostatnim etapie uczeń zapisuje wyraz oraz upewnia się, czy zrobił to poprawnie (R. Czabaj, 2004, s. 133-141).

Pomoc dla uczniów dyslektycznych w edukacji językowej

Uczniowie z dysleksją rozwojową mają prawo do terapii oraz dostosowania wymagań edukacyjnych do ich poziomu.

Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej wydane w 2003 i 2004 roku wychodzą naprzeciw potrzebom uczniów dyslektycznych i dają prawo do: wczesnej diagnozy, specjalistycznej interwencji (program i metody nauczania dostosowane są do potrzeb i możliwości ucznia oraz terapia pedagogiczna polegająca na ćwiczeniach korekcyjno-kompensacyjnych), dostosowania wymagań edukacyjnych i sposobu oceniania do możliwości ucznia, zwolnienia z nauki drugiego języka obcego w przypadku uczniów z głęboką dysleksją, wyrównania szans podczas egzaminów (M. Bogdanowicz, 2006, s. 8-9).

Tabela 2 Sposoby dostosowania warunków egzaminacyjnych na sprawdzianie i egzaminie gimnazjalnym

Występujące trudności	Sposób dostosowania warunków egzaminacyjnych
Problemy z czytaniem i rozumieniem tekstu, problemy emocjonalne i trudności z koncentracją uwagi	Możliwość pisania sprawdzianu w oddzielnej sali, w której członek komisji głośno odczyta instrukcję, tekst wstępny oraz treść zadań, a uczniowie mogą równocześnie śledzić wzrokiem tekst

Wolne tempo czytania i pisania	Wydłużenie czasu pisania o 50%
Niski poziom graficzny pisma	Pisanie odpowiedzi do zadań drukowanymi literami
Problemy ze stosowaniem zasad ortografii i interpunkcji	Możliwość specjalnego kodowania karty odpowiedzi, aby zadania mogły być sprawdzane za pomocą kryteriów dostosowanych do dysfunkcji uczniów
Problemy z koncentracją uwagi oraz zaburzenia percepcji wzrokowej	Możliwość zaznaczenia przez uczniów odpowiedzi do zadań zamkniętych bezpośrednio na arkuszach; po zakończeniu sprawdzianu członkowie komisji egzaminacyjnej przeniosą na karty odpowiedzi zaznaczenia uczniów

Zródło: M. Bogdanowicz, 2006, s. 8-9

Tabela 3 Sposoby dostosowania warunków egzaminacyjnych na maturze

Występujące trudności	Sposób dostosowania warunków egzaminacyjnych
Dysleksja rozwojowa: - dysgrafia - dysortografia	Możliwość pisania z użyciem komputera; poziom graficzny pisma nie jest brany pod uwagę; w zadaniach otwartych nie ocenia się błędów w pisowni, praca oceniana jest na podstawie treści wypowiedzi pisemnej

Zródło: M. Bogdanowicz, 2006, s. 8-9

Opracowała: mgr Anna Kowal-Słoboda

BIBLIOGRAFIA

1. **Bogdanowicz K. M.**, *Dysleksja a nauczanie języków obcych. Przewodnik dla nauczycieli i rodziców uczniów z dysleksją*, Wyd. I, Wydawnictwo Harmonia Gdańsk 2011.
2. **Bogdanowicz M.**, *Jestem rodzicem dziecka z dysleksją. Najważniejsze informacje i wskazówki do pracy. Pozycja przygotowana specjalnie dla poradni psychologiczno-pedagogicznych*. Polskie Towarzystwo Dysleksji & Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON, Gdynia 2006.
3. **Bogdanowicz M.**, *Niespecyficzne i specyficzne trudności w uczeniu się języków obcych*, [w:] Bogdanowicz M.; Smoleń M., *Dysleksja w kontekście nauczania języków obcych*, Gdańsk 2004.
4. **Czabaj R.**, *Techniki uczenia się młodzieży z dysleksją*, [w:] Bogdanowicz M.; Smoleń M., *Dysleksja w kontekście nauczania języków obcych*, Wydawnictwo „Harmonia”, Gdańsk 2004.

5. **Makarewicz R.**, *Dysleksja w opinii językoznawcy. Składnia zdania w wypowiedziach pisemnych uczniów dyslektycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2006.